

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційне дослідження Демченко Ольги Миколаївни **«Педагогічні умови формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів закладу вищої освіти морського транспорту»**, подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність досліджуваної проблеми не викликає сумніву, адже розширення міжнародного співробітництва України і соціально-економічні зміни актуалізували замовлення суспільства на якісну професійну підготовку конкурентоздатних фахівців морського транспорту, готових здійснювати фахове спілкування на високому професійному рівні. Гострота обраної теми здобувачки посилюється ще й низкою визначених у роботі суперечностей

Аналіз тексту дисертації засвідчує про те, що дисертанткою подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту, що дозволило їй всебічно обґрунтувати педагогічні умови, побудувати модель і розробити експериментальну методику забезпечення цього процесу та перевірити їх ефективність.

Здобувачка здійснила ґрунтовний аналіз досліджуваної проблеми, застосувавши відповідний і достатній для розв'язання окреслених завдань і поставленої мети науковий і поняттєвий апарат. Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження коректно сформульовані і не викликають заперечень.

Структура дисертаційного дослідження Демченко О. М. є достатньо логічною. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел до кожного розділу і додатків. Отож констатуємо, що розв'язання поставлених завдань у дисертації висвітлено цілісно й комплексно.

У першому розділі *«Теоретичні засади професійної підготовки студентів закладу вищої освіти морського транспорту»* на основі аналізу феноменології іншомовної професійної підготовки студентів у морських ЗВО уточнено сутність понять «професійна діяльність фахівців морського флоту», «уміння професійного спілкування іноземною мовою», «уміння професійного спілкування іноземною мовою студентів закладу вищої освіти морського транспорту», з'ясовано сутність і структуру феномену «сформованість умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів закладу вищої освіти морського транспорту».

Дисертанткою досить коректно, на наш погляд, визначено сутність феномену «сформованість умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів закладу вищої освіти морського транспорту»; ідеться про складову комплексу професійних знань, умінь і навичок, який становить кінцеву мету підготовки в освітньому процесі морського ЗВО до використання на відповідному рівні іноземної мови у професійній діяльності фахівцями морського флоту.

Конкретизовано поняття «професійна діяльність фахівців морського флоту» як багатofункційну професійну діяльність, що має певні особливості, зумовлені специфікою діяльності на морі і пов'язані з рівнем безпеки під час виконання посадових обов'язків (звичайна ситуація, нетипова, мінлива, складна,

екстремальна). Умотивованим вважаємо внесені дисертанткою уточнення поняття «уміння професійного спілкування іноземною мовою», котрі розглянуто як такі, що включають здатність використовувати іноземну мову в письмовій та усній формах в усіх видах мовленнєвої діяльності при виконанні безпосередніх професійних обов'язків в інтернаціональних екіпажах з одночасним дотриманням безпеки судноплавства, організації технічного обслуговування суден, міжнародних вимог несення вахти, взаємодії у штатних та екстремальних ситуаціях, тощо. З'ясовано, що в компетентній професійній діяльності фахівців морського флоту особливе місце посідають уміння професійного спілкування іноземною мовою.

На схвалення заслуговує і те, що дисертанткою враховано позицію дослідників (Т. Hutchinson і А. Waters) відносно осмислення основою англійської мови для спеціальних цілей саме відповіді на запитання, для чого необхідне вивчення іноземної мови саме цим студентам: з-поміж мовних характеристик відзначають як постійні (відповідають певним потребам студентів; за своїм змістом належать до певної дисципліни, роду занять або діяльності; орієнтуються на мову, характерну для такої діяльності в синтаксичному, лексичному, дискурсивному чи семантичному планах, а також на аналіз власне дискурсу, фокусуються на мові (граматиці, лексиці, реєстрі), вміннях і навичках, жанрах, властивих певній діяльності), так і змінні (може обмежуватися лише тими навичками, які передбачаються для засвоєння (тільки читання чи письмо); навчання може відбуватися поза якоюсь заздалегідь визначеною методикою; пов'язана або будується з урахуванням конкретної дисципліни чи спеціальності; у різних освітніх ситуаціях можливе застосування методів навчання, що відрізняються від таких, які використовуються у процесі навчання загальнонавчальної англійської мови; здебільшого призначена для вивчення дорослими категоріями студентів або в професійних ЗВО, або в ситуаціях професійного спілкування; розрахована на здобувачів вищої освіти з досконалим знанням мови; у більшості випадків англійська мова для спеціальних цілей припускає наявність базових знань системи мови, водночас може застосовуватись і серед тих, хто тільки розпочинає вивчення іноземної мови).

Маємо вказати, що в дисертації вміння професійного спілкування іноземною мовою у здобувачів ЗВО морського транспорту небезпідставно трактується як ті, які передбачають здатність використовувати іноземну мову в письмовій та усній формах при виконанні безпосередніх професійних обов'язків в інтернаціональних екіпажах з одночасним дотриманням необхідних вимог як у штатних, так і в аварійних й екстремальних ситуаціях, тощо. Ключовими у авторському трактуванні виступають уміння ведення радіо перемов у морському просторі. Ці вміння характеризуються дисертанткою як ті, що сприяють спілкуванню при здійсненні професійних обов'язків на належному рівні у звичайних, критичних та екстремальних ситуаціях, спрямовані на досягнення успіху в професії і є достатніми для спілкування при вирішенні професійних питань в усній і письмовій формах (знання професійної лексики, структури й особливостей ведення професійного діалогу, конструювання власних висловлювань щодо фактів, понять, наукових концепцій).

Схвальним вважаємо і те, що в роботі деталізовано ще й такий аспект: для отримання освітнього ступеня бакалавра, разом з усіма іншими професійними вміннями, студент повинен бути здатним ефективно спілкуватись англійською мовою у професійному середовищі (на судні, в компанії, у порту, на березі в колі співробітників з професійних питань, тощо) з тим, щоб обговорювати навчальні та пов'язані зі спеціалізацією питання, досягти порозуміння зі співрозмовником; готувати публічні виступи з низки галузевих питань, застосовуючи відповідні засоби вербальної комунікації та адекватні форми ведення дискусій і дебатів; знаходити нову текстову, графічну, аудіо- та відеоінформацію, що міститься в англійськомовних галузевих матеріалах (як у друкованому, так і в електронному вигляді), користуючись відповідними пошуковими методами і термінологією; аналізувати англійськомовні джерела інформації для отримання даних, що є необхідними для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень; писати професійні тексти і документи англійською мовою з низки галузевих питань; писати ділові та професійні листи, демонструючи міжкультурне розуміння та попередні знання у конкретному професійному контексті; перекладати англійськомовні професійні тексти рідною мовою; користуючись двомовними термінологічними словниками, електронними словниками та програмним забезпеченням перекладацького спрямування.

За результатами теоретичного аналізу автором всебічно обґрунтовано компонентну структуру вмінь професійного спілкування студентів ЗВО морського транспорту, що включає професійно-специфічний, інтегральний, соціокультурний, стратегічний компоненти. Критеріями сформованості вмінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту визначено мотиваційно-професійний, досконалості і соціокультурно-стратегічний критерії із відповідними показниками, що достатньо логічно аргументовано.

На підставі визначених критеріїв і показників здобувачкою із знанням справи схарактеризовано рівні сформованості вмінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту: високий (творчий), достатній (частково-репродуктивний), базовий (репродуктивний) і низький (пояснювально-ілюстративний).

У другому розділі *«Експериментальна робота із формування вмінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів закладу вищої освіти морського транспорту»* досить ґрунтовно подано педагогічні умови формування вмінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту; позиціоновано модель та експериментальну методіку формування вмінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту (когнітивно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний, професійно-творчий етапи).

До того ж діагностування рівнів сформованості вмінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту здійснено дисертанткою за допомогою не лише стандартних, а й спеціально розроблених автором тестових методик відповідно до вимог експерименту анкет і питальників, що має практичну цінність.

Анкетуванням виявлено усвідомлення вагомості володіння майбутніми фахівцями англійською як офіційною мовою спілкування на морі (50% опитаних вважають вміння іншомовної комунікації «дуже важливим», 43,75% «дуже важливим, але не першочерговим»). Доведені вагомість умінь професійного спілкування іноземною мовою у працевлаштуванні й виконанні професійних обов'язків, а також підтверджено значущість урахування потреб здобувачів вищої освіти як майбутніх фахівців у відборі змісту навчання, тобто кола типових комунікативних ситуацій. Досить ретельно було діагностовано труднощі в роботі, пов'язані з професійним іншомовним спілкуванням та доцільні заходи організаційно-методичного змісту.

Маємо зазначити, що дисертанткою цілком правомірно враховано експертне оцінювання (ранжування) визначених педагогічних умов формування умінь професійного спілкування іноземною мовою, а саме: усвідомлення майбутніми фахівцями морського флоту ціннісного ставлення до компетентного іншомовного професійного спілкування; діалогізація форм освітньо-професійної діяльності як ресурсу розвитку умінь професійного іншомовного спілкування у майбутніх бакалаврів морського транспорту; забезпечення студентоцентрованості методичного ресурсу формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту; реалізація контекстного навчання студентів у практико-орієнтовній освітньо-професійній діяльності.

На наше переконання, авторці вдалося досить вдало представити модель та методику формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту, що містить усі найсуттєвіші складові (мету, застосовані у ході реалізації наукові підходи, міжнародні та державні стандарти професійної діяльності фахівців морського транспорту, етапи формування, педагогічні умови і засоби, форми та методи реалізації цих умов, компоненти, критерії і рівні сформованості, результат).

Особливої уваги заслуговує елективний навчальний курс «Професійне спілкування фахівця іноземною мовою за міжнародними стандартами безпеки у морському транспорті» («Experts' Professional Foreign Language Communication in Accordance with the International Safety Standards of Maritime Fleet»), розроблений автором відповідно до потреб експерименту і вимог ЄКТС і який виступив наскрізним засобом реалізації педагогічних умов. Композиційно курс складався з відповідних змістових модулів, у контексті яких студентам було запропоновано проаналізувати англійські витяги з ІМО документів; знайти і дослідити певний сценарій випадку на морі і вказати англійською мовою порушення конвенцій ІМО; пояснити, використовуючи англійську лексику, передумову, головні цілі і процедури контролю держави порту, прочитати і вивчити термінологію, пов'язану з контролем держави порту; описати й пояснити англійською мовою підготовчу роботу по проходженню інспекцій контролю держави порту (PSC inspections), симулювати інспекцію контролю держави порту на борту і відповідне спілкування англійською мовою з офіцером контролю держави порту.

На всіляку підтримку заслуговує і те, що на когнітивно-збагачувальному етапі експериментальної роботи було проведено міждисциплінарні практичні

заняття іноземною мовою, використано завдання іноземною мовою з курсових проєктів з дисциплін професійного спрямування, пояснення інструкцій, інтерпретацію іншомовної технічної інформації, заповнення бланків, ведення записів з технічного обслуговування та ремонту іноземною мовою. Щодо репродуктивно-діяльнісного етапу, то на ньому застосовано інтерактивні завдання, рольові і ділові ігри, метод кейсів, проєкти, дискусії, завдання з підготовки доповіді та презентації з метою діалогізації форм освітньо-професійної діяльності як ресурсу розвитку вмінь професійного іншомовного спілкування у майбутніх бакалаврів морського транспорту. Своєрідною «родзинкою» професійно-творчого етапу виступив педагогічний супровід позакредитного курсу з підготовки студентів до плавальної практики, до повноцінно забезпечено студентоцентрованість методичного ресурсу формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту.

Дієвість запропонованих педагогічних умов було експериментально перевірено, а вірогідність підтверджено результатами. Встановлено, що кількість студентів експериментальної групи, яка досягла високого (творчого) рівня зросла до 26,57% (було 9,9%). На достатньому (частково-репродуктивному) рівні стало 51,30% респондентів (було 30,73%); на базовому (репродуктивному) рівні – 15,10% (було 35,94%); на низькому (пояснювально-ілюстративному) – 7,03% (було 23,43%). У контрольній групі також відбулися позитивні, але незначні зміни. Так, високий (творчий) рівень збільшився з 8,09% до 12,88%, достатній (частково-репродуктивний) – з 34,34% до 43,69%. На базовому (репродуктивному) було 35,35%, стало – 28,53%; на низькому (пояснювально-ілюстративному) було 22,22%, стало – 14,90% здобувачів вищої освіти. Відтак, в ході педагогічного експерименту було доведено ефективність педагогічних умов, моделі та експериментальної методики формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту.

Визначаючи безсумнівне наукове, практичне значення результатів дисертації, позитивні сторони все ж зауважимо на деяких недоліках, висловимо побажання і пропозиції, врахування яких увиразнило б рівень викладу дослідження:

1. Зважаючи на наявність опублікованих дисертанткою доповідей виступів на міжнародних конференціях «The Danube – Axis of European Identity», на нашу думку, дисертантка мала б більш детально проаналізувати у дисертаційній роботі зарубіжний досвід з формування умінь професійного спілкування і варіативність його застосування вітчизняними закладами вищої освіти морського транспорту.

2. У тексті і дисертації, і автореферату здобувачка активно послуговується поняттями «готовність», «підготовленість», «компетентність». На наш погляд, варто було все ж зазначити авторську позицію відносно їх наукового статусу.

3. Вважаємо зайвою чотирирівневу диференціацію рівнів сформованості умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту (високий (творчий), достатній (частково-репродуктивний), базовий

(репродуктивний) та низький (пояснювально-ілюстративний); більш прийнятною була б трирівнева характеристика (високий, середній, низький рівні).

4. На наш погляд, розроблену модель формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів ЗВО морського транспорту, що графічно представлена у дисертаційній роботі, не завадило б презентувати і у авторефераті дисертації.

Натомість висловлені побажання і пропозиції не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

Основні теоретичні положення й результати дослідження висвітлено автором у 32 (30 одноосібних) публікаціях, із них 5 статей у наукових фахових виданнях України, 6 – у міжнародних наукових виданнях, 18 публікації апробаційного характеру; 2 – додатково відображають наукові результати дослідження; 1 – методичні рекомендації.

Дисертаційна робота Демченко Ольги Миколаївни є самостійним теоретично і методично обґрунтованим, завершеним дослідженням актуальної проблеми.

Дисертаційна робота Демченко Ольги Миколаївни «Педагогічні умови формування умінь професійного спілкування іноземною мовою у студентів закладу вищої освіти морського транспорту» за рівнем наукової новизни одержаних результатів і їх практичною цінністю відповідає вимогам пунктів 9-15 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), що дає підставу для присудження Демченко Ользі Миколаївні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент

С. Я. МАСЛОВА

Згідно з. Д. Маслової засвідчує!
Начальник відділу кадрів Ольга РДБОШАТКО

